

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
НАН України»

Інституційно-правові проблеми розвитку сільськогосподарської
кооперації в Україні та напрями їх вирішення

(науково-аналітична записка)

Львів – 2016

Науково-аналітичну записку підготував старший науковий співробітник відділу розвитку територіальних громад і транскордонного співробітництва Державної установи «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», кандидат економічних наук, доцент **Залуцький Іван Романович**;

В науковій доповіді висвітлено специфіку та засади світової кооперативної політики щодо сприяння розвитку кооперативів. Виявлено особливості та недоліки становлення законодавчої бази України в сфері розвитку сільськогосподарської кооперації. Розкрито національну специфіку функціонування виробничих та обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів. Означено деструктивні чинники у сфері діяльності виробничих сільськогосподарських кооперативів. Аргументовано наявність системних протиріч сучасного законодавства України щодо обмежень легітимізації правового статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, як неприбуткових організацій. Визначено, що виявлені недоліки є чинником подальшої стагнації кооперації в сільській місцевості, занепаду сільськогосподарських кооперативів, як бази формування соціального капіталу сільської території та її комплексного розвитку. Обґрунтовано пропозиції щодо системного державного врегулювання політики децентралізованого стимулювання та сприяння розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні в контексті актуалізації пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385.

ЗМІСТ

	Ст.
Вступ.....	4
1. Особливості становлення економіко-правових засад сільськогосподарської кооперації в Україні.....	6
2. Проблеми розвитку виробничої сільськогосподарської кооперації в контексті сучасних змін законодавства України.....	8
3. Проблемні аспекти легітимізації статусу неприбутковості сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу в сучасних умовах.....	10
4. Пріоритетні напрями інституційно-правового сприяння розвитку сільськогосподарської кооперації	15
Висновки.....	18
Список використаних джерел.....	21
Додатки	23

Вступ

Радикальні економічні перетворення в аграрному секторі економіки України зумовили появу великої кількості дрібних приватних сільськогосподарських товаровиробників та еволюційне становлення множинності організаційно-правових форм господарювання, як реальних суб'єктів забезпечення продовольчої безпеки держави та потенційних експортерів високоякісної сільськогосподарської продукції різного асортименту в умовах дії Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС.

Сьогодні Україна також послідовно налагоджує співробітництво: з генеральною конфедерацією сільськогосподарських кооперативів ЄС (СОРА-COGECA) - організацією, що визнається європейськими установами, як головний представник та спікер сільськогосподарського і рибальського кооперативного сектора; з Міжнародним Кооперативним Альянсом – міжнародною організацією, яка об'єднує національні, регіональні союзи й федерації кооперативів,

Зарубіжний досвід переконливо засвідчує перспективу ефективного використання можливостей індивідуальних власників-товаровиробників у різних формах спільної діяльності на засадах кооперації та інтеграції. Держави-члени ЄС, а також США, Канада та деякі інші країни розв'язали проблему збуту продукції, вирощеної фермерами, шляхом підтримки створення ними прозорої постачальницької, заготівельно-збутової інфраструктури на засадах кооперації та її інтеграції з торгівлею, підприємствами харчової і переробної промисловості. Через систему кооперативів, що належать безпосередньо сільгоспвиробникам, реалізується понад 50 відсотків продукції молочарства в Бельгії, Великобританії, Польщі, а у Нідерландах, Австрії та Данії ця частка сягає 95 відсотків. Практично 90 відсотків молокозаводів у країнах Європейського Союзу та Північної Америки є кооперативними. Через свої кооперативи фермери продають понад 60% оливкової олії в Іспанії та Греції, 69% м'яса у Фінляндії, 72% фруктів та овочів у Бельгії, 95% вирощених квітів у Нідерландах, понад 50% зерна у Франції та Австрії зберігається на кооперативних елеваторах, що належать не посередникам, а сільгоспвиробникам.

Відповідно до "Рекомендацій про сприяння розвитку кооперативів", ухвалених 20 червня 2002 року на 90-й сесії Генеральної конференції Міжнародної організації праці (МОП), уряди повинні проводити політику підтримки й формувати правові рамки, що відповідають характеру й функціям кооперативів та ґрунтуються на кооперативних цінностях і принципах, що стимулюють і зміцнюють самобутність кооперативів, зокрема на основі таких кооперативних цінностей, як взаємодопомога, особиста відповідальність, демократія, рівність, справедливість і солідарність, а також таких етичних норм, як чесність, відкритість, соціальна відповідальність і турбота про інших. Кооперативними принципами, які розроблені міжнародним кооперативним рухом є: добровільний і відкритий характер членства; демократичний контроль із боку членів кооперативів; участь членів кооперативів у економічній діяльності; самостійність і незалежність; освіта, підготовка кадрів та інформація; співробітництво між кооперативами; турбота про суспільство.

Визнаючи значення кооперативів у створенні робочих місць, мобілізації ресурсів, залученні інвестицій та їхній внесок в економіку, держави-члени повинні прийняти конкретне законодавство й нормативно-правові акти про кооперативи, керуючись зазначеними кооперативними цінностями й принципами, та залежно від обставин переглядати таке законодавство й нормативно-правові акти, розвиваючи відповідні механізми, що сприяють створенню й зміцненню кооперативів на національному й місцевому рівнях; вживати заходів, які сприяють доступу кооперативів до джерел фінансування інвестицій і кредитів; полегшити доступ кооперативам до послуг підтримки з метою їхнього зміцнення, підвищення їхньої життєздатності як господарських об'єктів і посилення їхнього потенціалу у створенні робочих місць і доходів. Генеральна конференція Міжнародної організації праці (МОП) наголосила, що сприяння розвитку кооперативів на основі кооперативних цінностей і принципів, слід розглядати яку одну з основ національного та міжнародного економічного й соціального розвитку. [1].

В сучасних умовах соціально-економічна значимість розвитку кооперації підтверджується спеціальною резолюцією Генеральної асамблеї ООН від 18 червня 2002 року 56/114 "Кооперативи в процесі соціального розвитку", в якій виписано низку рекомендацій та закликів до урядів країн-членів щодо розвитку кооперації, зокрема:

- враховувати і використовувати вклад кооперативів у соціальний розвиток, ліквідацію бідності, забезпечення продуктивної зайнятості, розширення соціальної інтеграції;
- стимулювати й сприяти створенню і розвитку кооперативів, особливо тих, які створюються найбільш уразливими групами населення;
- забезпечувати партнерство між урядами та кооперативним рухом;
- створювати бази статистичних даних про розвиток кооперативів та їх вклад у національну економіку;
- розробляти програми заохочення кооперативів до навчання обміну досвідом на регіональному і національному рівнях.

Розвиток кооперації має бути невіддільною складовою процесу розбудови ринкового економічного середовища у сільському господарстві та одним із шляхів комплексного розвитку сільських територій. Однак, відведення недостатньої ролі для кооперації у процесах реформування аграрного сектору економіки України стало однією з основних причин погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських територій [2].

Науково-аналітична записка присвячена удосконаленню механізмів державного регулювання в сфері кооперативних відносин на селі, які в умовах сучасних інституційних змін набувають особливої соціально-економічної значимості як чинник активізації коопераційних процесів в контексті нарощування потенціалу сільської економіки, забезпечення комплексного розвитку сільських територій та підвищення їх конкурентоспроможності в якості об'єкта сучасної державної регіональної політики.

1. Особливості становлення економіко-правових засад сільськогосподарської кооперації в Україні.

В Україні з набуттям незалежності були здійснені окремі кроки для відродження кооперативного сектору економіки, визначення правових, економічних та соціальних основ діяльності кооперації. Одним з перших законів у сфері кооперації було прийняття Закону України "Про споживчу кооперацію" від 10 квітня 1992 року № 2265-ХІІ, яким споживчу кооперацію в Україні визначено як добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану здійснюючи торговельну, заготівельну, виробничу та іншу діяльність, не заборонену чинним законодавством України, сприяючи соціальному і культурному розвитку села, народних промислів і ремесел, беручи участь у міжнародному кооперативному русі.

Правові, організаційні, економічні та соціальні умови діяльності кооперативів у сільському господарстві було визначено лише через п'ять років Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17 липня 1997 року № 469/97 – ВР [3]. Цей закон розглядав сільськогосподарську кооперацію як систему сільськогосподарських кооперативів, об'єднань створених з метою задоволення лише економічних потреб членів кооперативу. До його прийняття правовою основою діяльності кооперативів в сільському господарстві України залишався прийнятий ще в 1988 році Закон СРСР "Про кооперацію в СРСР" (у частині, яка не суперечила чинному законодавству України). З прийняттям Закону України "Про кооперацію" № 1087-IV від 10 липня 2003 року термін "кооперація" вже розглядається як система кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів [4].

Загалом, кооперативний рух на селі почав відроджуватися саме після прийняття Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17 липня 1997 року, окремих Указів Президента України: "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" 3 грудня 1999 року № 1529/99; "Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку" від 6 червня 2000 року № 767; "Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах" від 19 грудня 2000 року № 1348, а також низки нормативно-правових актів Кабінету Міністрів та Мінагрополітики України.

Власне задля підтримки розвитку особистих підсобних господарств громадян та селянських (фермерських) господарств ще Указом Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" № 1529/99 від 3 грудня 1999 року було обумовлено створення селянами та суб'єктами господарювання обслуговуючих кооперативів, як неприбуткових організацій [5].

Однак, державні цільові програми, спрямовані на забезпечення розвитку аграрного сектору економіки, послідовно не вирішували проблем державної підтримки і сприяння процесам кооперації, удосконалення законодавчої бази з питань податкових та інших пільг сільськогосподарським обслуговуючим

кооперативам. Так, задля розвитку організаційно-правових форм господарювання та формування інфраструктури аграрного ринку Державною програмою розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України № 1158 від 19 вересня 2007 року було задекларовано:

- організаційну і фінансову підтримку створення кооперативних формувань сільськогосподарських товаровиробників;
- стимулювання участі переробних та інших підприємств агропромислового комплексу, а також споживчих товариств у формуванні кооперативних організацій на засадах асоційованого членства;
- сприяння розвитку обслуговуючої кооперації сільськогосподарських товаровиробників, створення сприятливих умов для формування та реєстрації неприбуткових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- поліпшення матеріально-технічної бази обслуговуючих кооперативів;
- надання обслуговуючим кооперативам пільгових кредитів за схемами, що застосовуються для сільськогосподарських товаровиробників тощо [6].

Практична реалізація цих напрямів підтримки та сприяння потребувала додаткового нормативно-правового врегулювання. Проте, затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 557 від 3 червня 2009 року "Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року" в якості очікуваних результатів передбачала зростання обсягу надходжень до зведеного бюджету України від сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами в сумі 523,4 млн. грн. [7]. Податкові ж пільги сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам в обсязі від 200 до 300 млн. гривень на рік відповідно до Концепції зазначеної Державної цільової програми, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів від 11 лютого 2009 року України № 184-р [8], було залишено поза увагою. А такі прогресивні заходи цієї Програми, як удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, надання організаційної підтримки їх створенню та поліпшенню матеріально-технічної бази були реалізовані тільки частково, позаяк Програму було скасовано вже через два роки після затвердження на підставі постанови Кабінету Міністрів № 704 від 22 червня 2011 року.

Відтак, на прикладі практичної реалізації політики державної підтримки розвитку мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, як важливої умови підвищення конкурентоспроможності особистих селянських господарств та фізичних осіб, які займаються сільськогосподарським виробництвом, поліпшення їх соціально-економічного стану та розширення сфери їх зайнятості, доводиться констатувати, що перманентно стримуючим чинником розвитку кооперативних структур в аграрному секторі досі залишається недосконалість та нестабільність правового забезпечення їх діяльності,

2. Проблеми розвитку виробничої сільськогосподарської кооперації в контексті сучасних змін законодавства України.

Відповідно до "Рекомендацій про сприяння розвитку кооперативів" ухвалених 20 червня 2002 року на 90-й сесії Генеральної конференції Міжнародної організації праці (МОП) термін "кооператив" означає самостійну асоціацію людей, які об'єдналися на добровільній основі для задоволення своїх загальних економічних, соціальних і культурних потреб і прагнень за допомогою спільного володіння підприємством, контрольованим на основі демократичних принципів. В рамках гармонізації законодавства в сфері кооперації, окремим Законом від 20 листопада 2012 року внесено зміни до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" виклавши його в новій редакції, яка досі є чинною [9].

Відповідно до статті 1 цього оновленого Закону *сільськогосподарська кооперація* визначена як система сільськогосподарських кооперативів, їх об'єднань, утворених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативів. *Сільськогосподарський кооператив* - це юридична особа, що утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції, що добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, продажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, наданням їм послуг з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Перехідними і прикінцевими положеннями цього Закону канонізовано, що особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються власне оновленим Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію", який встановлює правові, організаційні, економічні та фінансові особливості утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів [9]. Загальні ж принципи, поняття та норми утворення, забезпечення функціонування, управління та ліквідації сільськогосподарського кооперативу і кооперативних об'єднань, контроль за їх діяльністю, права та обов'язки їх членів, формування майна, фондів, цін і тарифів на продукцію та послуги, а також трудові відносини у таких кооперативах та об'єднаннях регулюються Законом України "Про кооперацію". Діяльність сільськогосподарських кооперативів базується також на нормах Конституції України, Господарського, Податкового, Земельного кодексів України, а також інших нормативно-правових актів.

Відтак, відповідно до статті 3 чинного Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" за цілями, завданнями і характером діяльності сільськогосподарські кооперативи поділяються на обслуговуючі та виробничі.

Сільськогосподарський виробничий кооператив утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції, для провадження спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку.

Втім, на сучасному етапі в Україні так і не створено належної бази статистичних даних про розвиток кооперативів та їх вклад у національну економіку. Вагомою причиною зниження кількості виробничих сільськогосподарських кооперативів, чисельність членів якого не може бути меншою ніж три особи, є обов'язкова трудова участь його членів, що в умовах поступового зменшення чисельності сільського населення працездатного віку звужує соціальну базу їх діяльності. Суттєвими перепонами успішної діяльності виробничих кооперативів як підприємницьких товариств є відсутність спрощеної системи їх акредитації в Аграрній біржі та оптових ринках сільськогосподарської продукції, відсутність мережі кооперативних оптових ринків сільськогосподарської продукції тощо.

Відповідно до підпункту 4.1.9 статті 4 Податкового кодексу України [10] зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися **пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду**, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року, що є сутністю принципу стабільності податкового законодавства.

Водночас, з 1 січня 2016 року останніми змінами до Податкового кодексу України від 24 грудня 2015 року [11], прийнятими з порушенням принципу стабільності податкового законодавства, спричинено радикальне погіршення умов діяльності виробничих кооперативів, зокрема:

- пунктом 200.19.3 статті 200 Податкового кодексу України встановлено, як додаткову вимогу для повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість, здійснення платником цього податку експортних операцій впродовж попередніх 12 послідовних місяців в сукупному обсязі не менше 40 відсотків реалізованої продукції;
- ліквідовано спеціальний режим оподаткування на якому перебували з 1999 року сільськогосподарські товаровиробники, власне якими є також виробничі сільськогосподарські кооперативи.

Позаяк, в Україні експорт сільськогосподарської продукції забезпечується крупними товаровиробниками, а його обсяги у 2015 становили 38 відсотків, вимога щодо сорокавідсоткового рівня експорту реалізованої продукції для виробничих сільськогосподарських кооперативів є малодосяжною.

Разом з тим, у ЄС діє пільговий режим для оподаткування ПДВ сільського господарства, відповідно до якого платник застосовує до вартості своїх поставок компенсаційну ставку та додає суму фіксованого збору до ціни реалізації товару з метою відшкодування сум вхідного ПДВ, сплаченого ним в ціні придбаних виробничих ресурсів. До того ж така компенсаційна ставка не повинна забезпечувати додаткове джерело фінансування для платника, а існує виключно для компенсації суми ПДВ, сплаченої при купівлі товару або послуги. Платник виписує податкову накладну, що дає змогу його контрагентам включити суми, нараховані внаслідок застосування фіксованої компенсаційної ставки, до складу своїх податкових розрахунків. Право на застосування такого режиму, на відміну від України, має будь-який платник податку, що здійснює діяльність у формі сільськогосподарського, лісогосподарського чи рибогосподарського підприємства.

При цьому держава-член ЄС може обмежувати застосування такого спеціального режиму з компенсаційною ставкою для окремих категорій товаровиробників, а товаровиробник в будь-який момент може обрати загальний порядок сплати ПДВ.

Очевидно, що сучасне податкове законодавство України протирічить засадам світової кооперативної політики щодо сприяння розвитку кооперативів та принципам стабільності європейського законодавства, обмежуючи в умовах Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС прогресивний розвиток виробничих сільськогосподарських кооперативів як потенційних експортерів сільськогосподарської продукції.

3. Проблемні аспекти легітимізації статусу неприбутковості сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу в сучасних умовах

Оновленим Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію" вперше виокремлено характерні особливості діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, як об'єднання фізичних та/або юридичних осіб - виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів, зокрема:

– сільськогосподарський обслуговуючий кооператив не є власником сільськогосподарської продукції, що вироблена, вирощена, відгодована, виловлена або зібрана (заготовлена) його членами - виробниками сільськогосподарської продукції, позаяк власниками сільськогосподарської продукції, яка заготовляється, переробляється, постачається, збувається (продається) таким кооперативом, є його члени;

– сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може мати у власності майно, відокремлене від майна своїх членів;

– дохід сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу може формуватися за рахунок надходжень від його членів у вигляді оплати за надані послуги у процесі виробництва, заготівлі, переробки, постачання сільськогосподарської продукції; коштів або майна, які надходять у вигляді пасивних доходів; субсидій (дотацій), отриманих з державного та/або місцевих бюджетів для підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, державних цільових фондів або в межах технічної чи благодійної, у тому числі гуманітарної, допомоги; інших не заборонених законом надходжень. Надходження, одержані від збуту (продажу) сільськогосподарської продукції за дорученням членів сільськогосподарського обслуговуючого кооперативом кооперативу, не є доходами цього кооперативу. А фінансовим результатом господарської діяльності (чистим доходом) кооперативу є різниця між доходами кооперативу від господарської діяльності та витратами на її провадження;

– після виконання зобов'язань сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу та відшкодування збитків за минулі періоди залишок фінансового результату господарської діяльності кооперативу розподіляється загальними

зборами у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу, у тому числі асоційованим; – сільськогосподарський обслуговуючий кооператив за рішенням загальних зборів може бути реорганізовано лише в інший сільськогосподарський обслуговуючий кооператив [9].

Вперше передбачено Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу [12], як його обов'язковий внутрішній нормативний документ, що встановлює механізми та способи реалізації норм статуту з урахуванням особливостей господарської діяльності.

Втім, найвагомішою новелою оприлюдненого на початку 2013 року Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" стало визначення правового підґрунтя для встановлення сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам статусу неприбуткових організацій. Так, статтею 9 цього Закону встановлено, що неприбутковість діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів визначається виходячи із сукупності таких ознак: кооператив надає послуги тільки своїм членам; члени кооперативу несуть відповідальність за зобов'язаннями, взятими перед кооперативом щодо їх участі у господарській діяльності кооперативу; послуги надаються з метою зменшення витрат та/або збільшення доходів членів кооперативу. Участь у господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу забезпечується збутом через такий кооператив сировини, продукції її переробки, закупівлею засобів виробництва, користуванням технологічними послугами кооперативу в обсязі та порядку, передбачених його статутом та/або правилами внутрішньогосподарської діяльності.

Звідси слідує, що при наявності отаких обов'язкових ознак в Статуті сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, такий кооператив має отримувати статус неприбуткової організації з моменту державної реєстрації його установчих документів. А втратити статус неприбуткової організації сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може лише у випадку недотримання цих статутних положень.

Натомість, Міністерством фінансів України відповідно до положень пункту 157.12 статті 157 розділу III Податкового кодексу вже 21 січня 2013 року затверджено нове "Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій" [13], згідно якого ознакою неприбутковості установи чи організації є відповідна нумерація установ та організацій за окремими групами відповідно до пункту 157.1 статті 157 розділу III Податкового кодексу. Суперечлива з позиції дерегуляції процедура присвоєння установам та організаціям цієї ознаки неприбутковості державними податковими інспекціями ускладнювалась тією обставиною, що ознаки неприбутковості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів встановлені статтею 9 Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" не були відображені як в пункті 157.1 статті 157 розділу III Податкового кодексу, так і в пункті 5 розділу 1 цього Положення. Проблемність внесення обслуговуючих кооперативів податковими органами до "Реєстру неприбуткових установ та організацій" суттєво посилила відсутність **акцентованої сукупності цих ознак неприбутковості** в Примірному статуті сільськогосподарського обслуговуючого

кооперативу, затвердженому Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21 травня 2013 року № 315 [14].

Відтак, станом на 1 січня 2014 року за результатами вибіркового статистичного обстеження зафіксовано всього 603 функціонуючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів лише у 529 сільських населених пунктах України (2,0 % їх загальної чисельності) при частці виробництва продукції сільського господарства населенням у 2013 році - 46 відсотків (табл. 1).

Окремою проблемою є колізія щодо реалізації кооперативних виплат в сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі, яка закладена при внесенні змін до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" [9].

Так, відповідно статті 26 Закону України "Про кооперацію" **кооперативні виплати** – це частина доходу, що розподіляється за результатами фінансового року між членами кооперативу пропорційно їх участі в господарській діяльності кооперативу у порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу.

Згідно ж Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" **кооперативні виплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі** – це повернення членам кооперативу частини попередньо надлишково сплаченої вартості наданих кооперативом послуг відносно їх фактичної вартості, що розподіляється за результатами фінансового року між його членами. Частиною 5 статті 9 цього Закону визначено, що залишок фінансового результату господарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу розподіляється загальними зборами у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу у тому числі асоційованим тощо.

Однак, підпунктом 2 пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень цього ж Закону внесено доповнення в частину першу статті 26 Закону "Про кооперацію", згідно якого кооперативні виплати не поширюються на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Водночас, згідно локальних змін до Податкового кодексу України [17], які набули чинності з 13 серпня 2015 року, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив є неприбутковою організацією, **якщо одночасно відповідає таким вимогам** (підпункт 133.4.1):

- утворений та зареєстрований в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;
- **установчі документи містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників** (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб;
- установчі документи передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення);
- внесений контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Таблиця 1

**Кількість і види сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів
у сільських населених пунктах за регіонами України на 1 січня 2014 року***

		Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК)					Сільські нас. п-ти, де створено СОК		Частка вир-тва продукції с.г. населенням у 2013 році	
		Всього	з них за видами					Кількість		%
			переробні	заготів.- збутові	постачаль- ницькі	багато- функціональні	інші			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Вінницька	58	7	21	5	10	15	56	3,9	40,6
2	Волинська	28	1	5	2	5	15	27	2,6	68,1
3	Дніпропетровська	18	-	11	1	2	4	17	1,2	38,4
4	Донецька	9	2	2	-	-	5	9	0,8	49,6
5	Житомирська	32	3	6	1	7	15	32	2,0	55,9
6	Закарпатська	7	2	3	-	1	1	6	1,0	94,8
7	Запорізька	13	1	3	-	3	6	11	1,2	49,3
8	Івано-Франківська	32	3	6	1	10	12	31	4,1	68,8
9	Київська	24	3	1	-	5	15	23	2,0	32,2
10	Кіровоградська	19	1	4	1	7	6	17	1,8	34,7
11	Луганська	12	-	3	-	4	5	9	1,2	44,0
12	Львівська	35	-	8	-	4	23	24	1,3	67,1
13	Миколаївська	19	3	3	-	3	10	17	1,9	43,7
14	Одеська	99	10	13	3	22	51	60	5,4	46,0
15	Полтавська	26	2	8	2	7	7	25	1,4	34,5
16	Рівненська	40	1	7	3	5	24	40	4,0	71,3
17	Сумська	37	1	15	4	14	3	36	2,6	34,9
18	Тернопільська	4	-	1	2	-	1	4	0,4	53,0
19	Харківська	6	-	1	2	-	3	6	0,4	44,5
20	Херсонська	16	1	5	1	5	4	16	2,5	53,2
21	Хмельницька	7	-	-	3	3	1	7	0,5	42,5
22	Черкаська	26	1	8	3	2	12	25	3,0	24,2
23	Чернівецька	13	-	3	-	2	8	10	2,5	76,5
24	Чернігівська	23	-	5	1	5	12	21	1,5	38,7
	По Україні:	603	42	142	33	128	258	529	2.0	46,0

*Джерело: Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України. Статистичний збірник / Відп. за випуск О.О.Кармазіна. К.: Державна служба статистики України, 2014 – 187с.; Статистичний збірник «Регіони України» ч. II / За ред. О.Г.Осауленка. - К.: Державна служба статистики України, 2014. – 733с.

Крім того, відповідно до теперішніх положень пункту 133.4 статті 133 Податкового кодексу України [15], **доходи (прибутки) сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, як неприбуткової організації, повинні використовуватися виключно для фінансування видатків на утримання, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених його установчими документами.** Встановлення контролюючим(податковим) органом факту використання доходів (прибутків) для цілей інших, ніж передбачені установчими документами, є підставою для виключення обслуговуючого кооперативу з Реєстру неприбуткових установ та організацій і нарахування податкового зобов'язання з податку на прибуток підприємств, штрафних санкцій і пені відповідно до норм Податкового Кодексу починаючи з першого числа місяця, в якому вчинено таке порушення.

Навіть обслуговуючі кооперативи, що уже були внесені до Реєстру неприбуткових установ та організацій на день набрання чинності Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій", але не відповідають вимогам пункту 133.4 статті 133 Податкового Кодексу, з метою включення до нового Реєстру неприбуткових установ та організацій зобов'язані до 1 січня 2017 року привести свої установчі документи у відповідність із нормами цього Кодексу та у цей самий строк подати копії таких документів до контролюючого органу [17]. Більш того, згідно пункту 35 "Перехідних положень" цього Закону, після 1 січня 2017 року сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, які не привели свої установчі документи у відповідність із нормами пункту 133.4 статті 133 цього Кодексу, виключатимуться контролюючим органом з Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Отже, новітніми змінами податкового законодавства правовий режим неприбутковості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів остаточно легітимізовано, але радикально обмежено, наслідком чого є **колізія щодо звуження цілей їх діяльності в статусі неприбуткових організацій**, визначених чинним Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію". Унеможливлення **збільшення доходів членів такого кооперативу** шляхом заборони розподілу залишку фінансового результату його господарської діяльності у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу протирічить змісту цього спеціального Закону, положення якого було визнано визначальними для встановлення правових, організаційних, економічних та фінансових особливостей утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Відтак, системна неузгодженість податкового та кооперативного законодавства України понині залишається вагомою інституційно-правовою перешкодою розвитку обслуговуючої кооперації на селі, формування соціального капіталу в сільській місцевості та комплексного розвитку сільських територій тощо.

4. Пріоритетні напрями інституційно-правового сприяння розвитку сільськогосподарської кооперації

Становлення та розвиток кооперативних форм господарювання в сільській місцевості, відродження реальних кооперативних відносин в аграрному секторі України необхідно розглядати в якості стратегічного ресурсу розбудови ринкової економічної системи у сільському господарстві та комплексного соціально-економічного розвитку сільських територій. Формування, нарощування та ефективна реалізація цього ресурсу мають бути одночасно об'єктом та інструментом дієвої державної політики регіонального і місцевого розвитку.

В контексті актуалізації пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку щодо розвитку сільської місцевості необхідно ще до 1 січня 2017 року:

1. Ініціювати, як невідкладні, внесення змін до окремих законів (*додаток 1*):

1.1. До Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" виключивши в підпункті 2 пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень цього Закону передостанній абзац такого змісту: *"частину першу статті 26 доповнити реченням такого змісту: "Ця норма не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи"*.

1.2. До Закону України "Про кооперацію":

а) в абзаці другий частини першої статті 13 після слова *"участі"* доповнити текст словами *"працевдатного члена кооперативу"*;

б) замінити в частині першій статті 26 кінцеве речення: *"Ця норма не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи"* на речення такого змісту: *"Кооперативні виплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі – це повернення членам кооперативу частини попередньо надлишково сплаченої вартості наданих кооперативом послуг відносно їх фактичної вартості, що розподіляється за результатами фінансового року між його членами."*

1.3. До Податкового кодексу України:

а) у пункті 133.4 статті 133:

– абзац третій підпункту 133.4.1 після слова *"осіб"* доповнити крапкою і реченням такого змісту: *"Положення цього абзацу не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів"*;

– абзац четвертий підпункту 133.4.1 після слів *"багатоквартирних будинків"* доповнити комою та словами: *"сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів"*;

б) у підпункті 200.19.3 пункту 200.19 статті 200 частину першу доповнити реченням такого змісту: *"Ця норма не поширюється на сільськогосподарські виробничі кооперативи."*

1.4. До Господарського кодексу України:

а) в пункті 2 статті 93 вилучити слово *"виробничі"* ;

б) пункту 1 статті 94 викласти в такій редакції: *" Кооперативи як добровільні об'єднання фізичних та/або юридичних осіб з метою спільного вирішення ними*

економічних, соціально-побутових та інших питань можуть створюватися у різних галузях. Відповідно до завдань та характеру діяльності кооперативи поділяються на такі типи: виробничі, обслуговуючі та споживчі. За напрямками діяльності кооперативи можуть бути сільськогосподарськими, садовими, садово-городніми, житловими, житлово-будівельними, гаражними, гаражно-будівельними, дачними, дачно-будівельними, освітніми, медичними, торговельно-закупівельними, транспортними, туристичними та іншими відповідними кооперативами. Діяльність різних видів кооперативів регулюється законом "

в) пункт 2 статті 94 доповнити частиною третьою такого змісту: "Участю у господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є збут через такий кооператив сировини, продукції її переробки, закупівля засобів виробництва, користування технологічними послугами кооперативу в обов'язі та порядку, передбачених його статутом та/або правилами внутрішньогосподарської діяльності.";

г) абзац третій пункту 1 статті 96 після слів "трудова участь" доповнити словом "працевдатних";

г) абзац третій пункту 4 статті 98 після слів "трудової участі" доповнити словами "працевдатних членів кооперативу";

1.5. До Бюджетного кодексу України унормувавши виокремлення та регламентування фінансово-бюджетної ідентифікації постійних механізмів децентралізованого стимулювання та сприяння розвитку сільськогосподарських кооперативів в сільській місцевості, для чого:

- частину другу статті 24¹ "Державний фонд регіонального розвитку" доповнити другим абзацом такого змісту: " Не менше 5 відсотків коштів державного фонду регіонального розвитку у відповідному бюджетному періоді повинні складати бюджетні призначення на підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів";
- частину другу статті 55 "Захищені видатки бюджету" доповнити абзацом двадцятим такого змісту: "підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів".

2. Запровадити процедуру внесення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу до "Реєстру неприбуткових установ та організацій" **виключно на етапі реєстрації чи перереєстрації його установчих документів за принципом "єдиного вікна"** з використанням інструментів електронного урядування та інформаційного обміну.

3. Міністерству аграрної політики та продовольства України:

3.1. Створити відкритий інформаційно-сервісний онлайн-ресурс, структура якого охоплювала б:

- каталог нормативно-правових актів щодо створення та функціонування сільськогосподарських кооперативів, систематизований за видами їх діяльності;
- наукові, навчально-практичні та інформаційні матеріали щодо вітчизняного та світового досвіду сільськогосподарської кооперації;

- діючі на постійній основі семінари, курси, тренінги спрямовані на поліпшення ділової ерудиції щодо актуальних заходів державної підтримки та прогресивного досвіду розвитку сільськогосподарської кооперації, механізмів практичної адаптації сільськогосподарських кооперативів до наявних ризиків та змін нормативно-правової бази;
- рекомендації щодо оптимізації витрат сільськогосподарського кооперативу відповідно до кон'юнктури ринку, залучення сільськогосподарського кооперативу у ринковий механізм функціонування аграрного сектору;
- пропозиції щодо системного розширення доступу сільськогосподарських кооперативів до каналів та ринків збуту продукції, в тому числі її просування на зовнішньому ринку.

3.2. Оновити Примірний статут та Примірні правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

4. Державній службі статистики України сформувати постійно оновлювану базу офіційних державних статистичних даних про розвиток кооперативів та їх вклад у національну економіку; економіку адміністративно-територіальних одиниць регіонального та місцевого рівнів. Така база даних має бути релевантною для моніторингу розвитку сільськогосподарської кооперації та оцінки ефективності її програмно-цільової підтримки.

Висновки

В теперішніх умовах соціально-економічна значимість розвитку кооперації підтверджується спеціальною резолюцією Генеральної асамблеї ООН від 18 червня 2002 року 56/114 "Кооперативи в процесі соціального розвитку", в якій акцентовано, що кооперативи, особливо в умовах глобалізації, є ефективним механізмом покращення життя і боротьби з бідністю; виписано ряд рекомендацій та закликів до урядів країн-членів щодо розвитку кооперації.

"Рекомендаціями про сприяння розвитку кооперативів" ухваленими 20 червня 2002 року на 90-й сесії Генеральної конференції Міжнародної організації праці (МОП) наголошено, що сприяння розвитку кооперативів на основі кооперативних цінностей і принципів, слід розглядати як одну з основ національного та міжнародного економічного й соціального розвитку.

Відтак, становлення та розвиток кооперативних форм господарювання в сільській місцевості, відродження реальних кооперативних відносин в аграрному секторі України необхідно розглядати в якості стратегічного ресурсу розбудови ринкової економічної системи у сільському господарстві та комплексного соціально-економічного розвитку сільських територій. Формування, нарощування та ефективна реалізація цього ресурсу мають бути одночасно об'єктом та інструментом дієвої державної політики регіонального і місцевого розвитку.

Загалом діяльність сільськогосподарських кооперативів в Україні базується на нормах Конституції України, Цивільного, Господарського, Податкового, Земельного кодексів України, а також інших нормативно-правових актів.

На сучасному етапі саме чинний Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" призначений визначати особливості функціонування сільськогосподарської кооперації, зокрема правові, організаційні, економічні та фінансові особливості утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів. Загальні ж принципи, поняття та норми утворення, забезпечення функціонування, управління та ліквідації сільськогосподарського кооперативу і кооперативних об'єднань, контроль за їх діяльністю, права та обов'язки їх членів, формування майна, фондів, цін і тарифів на продукцію та послуги, а також трудові відносини у таких кооперативах регулюються Законом України "Про кооперацію".

Втім, в Україні так і не створено належної бази статистичних даних про розвиток кооперативів та їх вклад у національну економіку. Державні цільові програми, спрямовані на забезпечення розвитку аграрного сектору економіки, послідовно не вирішували проблем державної підтримки і сприяння процесам кооперації, удосконалення законодавчої бази з питань податкових та інших пільг сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам.

В умовах формування єдиного європейського правового порядку в Україні вкрай важливим є виявлення та усунення колізій і протиріч, що гальмують розвиток коопераційних процесів на селі.

1. Відповідно до внесених у 2012 році змін до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію", частиною 5 статті 9 цього Закону визначено, що залишок фінансового результату господарської діяльності сільсько-

господарського обслуговуючого кооперативу розподіляється загальними зборами у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, **кооперативних виплат його членам** та нарахувань на паї членам кооперативу у тому числі асоційованим тощо. Однак, підпунктом 2 пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень цього ж Закону внесено доповнення в частину першу статті 26 Закону "Про кооперацію", згідно якого кооперативні виплати не поширюються на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Тобто колізію щодо реалізації кооперативних виплат в сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі закладено в галузевому базовому законі з часу його прийняття.

2. Чинна процедура присвоєння державними податковими органами ознаки неприбутковості сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу, що встановлена наказом Міністерства фінансів України "Про затвердження положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій" від 21 січня 2013 року № 37 з **позиції дерегуляції є суперечливою та аномальною**, позаяк ще з 31 грудня 2014 року після опублікування Закону України від 28.12.2014 № 71-VIII "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи", втратили чинність положення статті 157 розділу III Податкового кодексу відповідно яких було запроваджено цей Реєстр.

3. Відповідно до локальних змін Податкового кодексу України, які набули чинності з 13 серпня 2015 року, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив є неприбутковою організацією, якщо одночасно відповідає вимогам встановленим підпунктом 133.4.1 цього Кодексу. Однак ці вимоги не узгоджуються з ознаками неприбутковості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що встановлені статтею 9 Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію", положення якого було визнано визначальними для встановлення правових, організаційних, економічних та фінансових особливостей утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Наявність протиріч податкового законодавством щодо легітимізації та радикального обмеження правового режиму неприбутковості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зумовлює є колізію щодо звуження цілей їх діяльності в статусі неприбуткових організацій, визначених чинним Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію". Унеможливлення збільшення доходів членів такого кооперативу шляхом заборони розподілу залишку фінансового результату його господарської діяльності у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу протирічить змісту цього спеціального Закону.

Збереження статусу неприбутковості обслуговуючих кооперативів у відповідності із нормами Податкового кодексу потребує оновлення їх установчих документів до 1 січня 2017 року, що ускладнюється необхідністю **адекватного відображення ознак неприбутковості визначених цим Кодексом в Примірному статуті сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу**, який з часу затвердження Міністерством аграрної політики та продовольства України не оновлювався (*затверджений наказом МінАПК від 21.05 2013 р № 315*).

4. З 1 січня 2016 року радикально погіршено умови діяльності виробничих кооперативів внаслідок змін податкового законодавства щодо ліквідації усталеного спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських товаровиробників якими власне є виробничі сільськогосподарські кооперативи, а також повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість виключно за умови здійснення платником цього податку експортних операцій впродовж попередніх 12 послідовних місяців в сукупному обсязі не менше 40 відсотків реалізованої продукції, що є недосяжно при 38 відсотках експорту сільськогосподарської продукції у 2015 році в Україні.

Загалом, на фоні поступового зменшення чисельності сільського населення працездатного віку, що звужує соціальну базу діяльності виробничих сільськогосподарських кооперативів, деструктивний вплив новітніх змін податкового законодавства призведе до посилення тенденції зниження загальної кількості виробничих сільськогосподарських кооперативів та звуження сфери їх діяльності. При цьому, суттєвими перепонами успішної діяльності діючих виробничих кооперативів, як підприємницьких товариств, залишається відсутність спрощеної системи їх акредитації в Аграрній біржі та оптових ринках сільськогосподарської продукції, відсутність мережі кооперативних оптових ринків сільськогосподарської продукції тощо.

Таким чином, реальним підґрунтям подальшої стагнації коопераційних процесів на селі; занепаду сільськогосподарських кооперативів як бази формування соціального капіталу в сільській місцевості та комплексного розвитку сільських територій є недосконалість та неузгодженість кооперативного, податкового законодавства України тощо.

Тому, визнаючи значення сільськогосподарської кооперації для розширення соціальної інтеграції та розвитку сільської місцевості, створення робочих місць та підвищення доходів сільських мешканців, а також з огляду на підвищення ролі суб'єктів кооперації як потенційних експортерів сільськогосподарської продукції в умовах Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС, **доцільно ініціювати** невідкладне проведення моніторингу та системного узгодження вітчизняного законодавства в контексті євроінтеграційного розвитку сільськогосподарської кооперації. Концептуальною основою перспективної модернізації податкового, бюджетного, цивільного, господарського законодавства має бути **пріоритетне** закріплення і збереження кооперативних принципів та цінностей, визначених "Рекомендаціями про сприяння розвитку кооперативів" Генеральної конференції Міжнародної організації праці та підтримуваних Міжнародним Кооперативним Альянсом.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" та суміжних правових актів" / Р.Я. Корінець, М.Й. Малік, В.М. Масін та ін. // Наукове видання: Київ.: «ВАІТЕ» - 2014. – 212 с.
2. Концепція розвитку сільських територій. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 995-р від 23 вересня 2015 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>.
3. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17 липня 1997 року № 469/97 – ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>
4. Закон України "Про кооперацію" від 10 липня 2003 року № 1087 – IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1087-15/ed20030710>
5. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" 3 грудня 1999 року № 1529/99 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1529/99>
6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року" від 19 вересня 2007 року № 1158 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007%D0%BF/page2?text=%EA%EE%EE%EF%E5%F0>
7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року" від 3 червня 2009 року № 557 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/557-2009-%D0%BF>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року" від 11 лютого 2009 року № 184-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/184-2009-%D1%80>
9. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 20 листопада 2012 року № 5495 – VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5495-17/paran2#n2>
10. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20160201>
11. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році" від 24 грудня 2015 року

- № 909-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/909-19/page>
12. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України "Про затвердження Примірних правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу" від 30 жовтня 2013 року № 643 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=10089>
 13. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій" від 21 січня 2013 року № 37 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0267-1>
 14. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України "Про затвердження Примірного статуту сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу" від 21 травня 2013 року № 315 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=6920>
 15. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України. Статистичний збірник / Відп. за випуск О.О.Кармазіна. К.: Державна служба статистики України, 2014 – 187 с.: [Електронний ресурс] веб-сайт: www.ukrstat.gov.ua
 16. Статистичний збірник «Регіони України» частина II / За ред. О.Г.Осауленка. - К.: Державна служба статистики України, 2014. – 733 с.: [Електронний ресурс] -веб-сайт: www.ukrstat.gov.ua
 17. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій" від 17 липня 2015 року № 652-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/652-19/paran25#n25>

**Порівняльна таблиця
щодо пропонованих змін до деяких законів України стосовно сприяння розвитку
сільськогосподарської кооперації**

Чинна редакція закону	Пропонована редакція
Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію"	
Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ	Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ
<p>5. Внести зміни до таких законодавчих актів України:</p> <p>1) у частині першій статті 86 Цивільного кодексу України слова "споживчі кооперативи" замінити словами "кооперативи, крім виробничих";</p> <p>2) у Законі України "Про кооперацію": у статті 2: абзаци одинадцятий і дванадцятий викласти в такій редакції:</p> <p>"цільовий внесок - грошовий чи інший майновий внесок члена кооперативу, що вноситься понад пай до спеціального фонду кооперативу для забезпечення виконання конкретних завдань кооперативу;</p> <p>пайовий фонд - фонд, що формується з пайових внесків членів кооперативу і є одним із джерел формування майна кооперативу, розмір якого може змінюватися";</p> <p>статтю 5 доповнити частиною другою такого змісту:</p> <p>"Особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію";</p> <p>друге речення частини другої статті 6 після слів</p>	<p>5. Внести зміни до таких законодавчих актів України:</p> <p>1) у частині першій статті 86 Цивільного кодексу України слова "споживчі кооперативи" замінити словами "кооперативи, крім виробничих";</p> <p>2) у Законі України "Про кооперацію": у статті 2: абзаци одинадцятий і дванадцятий викласти в такій редакції:</p> <p>"цільовий внесок - грошовий чи інший майновий внесок члена кооперативу, що вноситься понад пай до спеціального фонду кооперативу для забезпечення виконання конкретних завдань кооперативу;</p> <p>пайовий фонд - фонд, що формується з пайових внесків членів кооперативу і є одним із джерел формування майна кооперативу, розмір якого може змінюватися";</p> <p>статтю 5 доповнити частиною другою такого змісту:</p> <p>"Особливості функціонування сільськогосподарської кооперації визначаються Законом України "Про сільськогосподарську кооперацію";</p> <p>друге речення частини другої статті 6 після слів</p>

<p>"кооперативи можуть бути" доповнити словом "сільськогосподарськими";</p> <p>частину першу статті 26 доповнити реченням такого змісту: "Ця норма не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи";</p>	<p>"кооперативи можуть бути" доповнити словом "сільськогосподарськими";</p>
---	---

Закон України "Про кооперацію"

<p>Стаття 13. Припинення членства в кооперативі</p> <p>Членство в кооперативі припиняється у разі:</p> <p>добровільного виходу з нього;</p> <p>припинення трудової участі в діяльності виробничого кооперативу;</p>	<p>Стаття 13. Припинення членства в кооперативі</p> <p>Членство в кооперативі припиняється у разі:</p> <p>добровільного виходу з нього;</p> <p>припинення трудової участі працевдатного члена кооперативу в діяльності виробничого кооперативу;</p>
<p>Стаття 26. Кооперативні виплати та виплати на паї</p> <p>Кооперативні виплати - частина доходу, що розподіляється за результатами фінансового року між членами кооперативу пропорційно їх участі в господарській діяльності кооперативу у порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу. Ця норма не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.</p>	<p>Стаття 26. Кооперативні виплати та виплати на паї</p> <p>Кооперативні виплати - частина доходу, що розподіляється за результатами фінансового року між членами кооперативу пропорційно їх участі в господарській діяльності кооперативу у порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу. Кооперативні виплати у сільськогосподарському обслуговуючому кооперативі – це повернення членам кооперативу частини попередньо надлишково сплаченої вартості наданих кооперативом послуг відносно їх фактичної</p>

вартості, що розподіляється за результатами фінансового року між його членами

Податковий кодекс України

Стаття 133. Платники податку

133.4. Не є платниками податку неприбуткові підприємства, установи та організації у порядку та на умовах, встановлених цим пунктом.

133.4.1. Неприбутковим підприємством, установою та організацією є підприємство, установа та організація (далі - неприбуткова організація), що одночасно відповідає таким вимогам:

утворена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

установчі документи якої містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб;

установчі документи якої передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення). Положення цього абзацу не поширюється на об'єднання та асоціації об'єднань

Стаття 133. Платники податку

133.4. Не є платниками податку неприбуткові підприємства, установи та організації у порядку та на умовах, встановлених цим пунктом.

133.4.1. Неприбутковим підприємством, установою та організацією є підприємство, установа та організація (далі - неприбуткова організація), що одночасно відповідає таким вимогам:

утворена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

установчі документи якої містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб. **Положення цього абзацу не поширюється на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;**

установчі документи якої передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення). Положення цього абзацу не поширюється на об'єднання та асоціації об'єднань

<p>співвласників багатоквартирних будинків;</p>	<p>співвласників багатоквартирних будинків, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;</p>
<p>Стаття 200. Порядок визначення суми податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або відшкодуванню з Державного бюджету України (бюджетному відшкодуванню), та строки проведення розрахунків</p> <p>200.19.3. мають необоротні активи, залишкова балансова вартість яких на звітну дату за даними податкового обліку перевищує у три рази суму податку, заявлену до відшкодування, або отримали терміном на один рік від банківської установи, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, фінансову гарантію, що діє з дня подачі відповідної заявки про повернення суми бюджетного відшкодування (у разі якщо за результатами перевірки встановлено порушення норм податкового законодавства в частині зайво заявлених сум податку до бюджетного відшкодування, така фінансова гарантія має бути продовжена додатково на термін до двох років), а також здійснюють операції з вивезення товарів з митної території України у митному режимі експорту, питома вага яких протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів (місяців) сукупно становить не менше 40 відсотків загального обсягу поставок (для платників податку з квартальним звітним періодом - протягом попередніх чотирьох послідовних звітних періодів).</p>	<p>Стаття 200. Порядок визначення суми податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або відшкодуванню з Державного бюджету України (бюджетному відшкодуванню), та строки проведення розрахунків</p> <p>200.19.3. мають необоротні активи, залишкова балансова вартість яких на звітну дату за даними податкового обліку перевищує у три рази суму податку, заявлену до відшкодування, або отримали терміном на один рік від банківської установи, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, фінансову гарантію, що діє з дня подачі відповідної заявки про повернення суми бюджетного відшкодування (у разі якщо за результатами перевірки встановлено порушення норм податкового законодавства в частині зайво заявлених сум податку до бюджетного відшкодування, така фінансова гарантія має бути продовжена додатково на термін до двох років), а також здійснюють операції з вивезення товарів з митної території України у митному режимі експорту, питома вага яких протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів (місяців) сукупно становить не менше 40 відсотків загального обсягу поставок (для платників податку з квартальним звітним періодом - протягом попередніх чотирьох послідовних звітних періодів). Ця норма не поширюється на сільськогосподарські виробничі кооперативи.</p>

Господарський кодекс України

Стаття 93. Поняття підприємства колективної власності

1. Підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників).

2. Підприємствами колективної власності є **виробничі** кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом.

Стаття 93. Поняття підприємства колективної власності

1. Підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників).

2. Підприємствами колективної власності є кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом.

Стаття 94. Господарська діяльність кооперативів

1. Кооперативи як добровільні об'єднання громадян з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань можуть створюватися у різних галузях (виробничі, споживчі, житлові тощо). Діяльність різних видів кооперативів регулюється законом.

2. Господарська діяльність кооперативів повинна здійснюватися відповідно до вимог цього Кодексу, інших законодавчих актів.

3. Метою здійснення господарської діяльності на засадах

Стаття 94. Господарська діяльність кооперативів

1. Кооперативи як добровільні об'єднання фізичних та/або юридичних осіб з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань можуть створюватися у різних галузях. Відповідно до завдань та характеру діяльності кооперативи поділяються на такі типи: виробничі, обслуговуючі та споживчі. За напрямками діяльності кооперативи можуть бути сільськогосподарськими, садовими, садово-городніми, житловими, житлово-будівельними, гаражними, гаражно-будівельними, дачними, дачно-будівельними, освітніми, медичними, торговельно-закупівельними, транспортними, туристичними та іншими відповідними кооперативами. Діяльність різних видів кооперативів регулюється законом.

2. Господарська діяльність кооперативів повинна здійснюватися відповідно до вимог цього Кодексу, інших законодавчих актів.

3. Метою здійснення господарської діяльності на засадах

<p>підприємництва громадяни можуть утворювати виробничі кооперативи (кооперативні підприємства).</p>	<p>підприємництва громадяни можуть утворювати виробничі кооперативи (кооперативні підприємства).</p> <p>Участю у господарській діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є збут через такий кооператив сировини, продукції її переробки, закупівля засобів виробництва, користування технологічними послугами кооперативу в обсязі та порядку, передбачених його статутом та/або правилами внутрішньогосподарської діяльності.</p>
<p>Стаття 96. Принципи діяльності виробничого кооперативу</p> <p>1. Виробничі кооперативи створюються та здійснюють свою діяльність за такими принципами:</p> <ul style="list-style-type: none"> добровільність членства громадян у кооперативі та вільний вихід з нього; особиста трудова участь членів кооперативу у діяльності підприємства; відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає брати участь у його діяльності на умовах, встановлених статутом кооперативу; демократичний характер управління кооперативом, рівні права членів кооперативу при прийнятті рішень; розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх трудової та майнової участі в діяльності кооперативу; контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, визначеному статутом. 	<p>Стаття 96. Принципи діяльності виробничого кооперативу</p> <p>1. Виробничі кооперативи створюються та здійснюють свою діяльність за такими принципами:</p> <ul style="list-style-type: none"> добровільність членства громадян у кооперативі та вільний вихід з нього; особиста трудова участь працевдатних членів кооперативу у діяльності підприємства; відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає брати участь у його діяльності на умовах, встановлених статутом кооперативу; демократичний характер управління кооперативом, рівні права членів кооперативу при прийнятті рішень; розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх трудової та майнової участі в діяльності кооперативу; контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, визначеному статутом.
<p>Стаття 98. Членство у виробничому кооперативі</p> <p>1. Членами виробничого кооперативу можуть бути</p>	<p>Стаття 98. Членство у виробничому кооперативі</p> <p>1. Членами виробничого кооперативу можуть бути</p>

<p>громадяни, які досягли 16-річного віку, визнають статут кооперативу та дотримуються його вимог, беруть майнову та трудову участь у діяльності кооперативу.</p> <p>2. Громадяни можуть бути одночасно членами виробничих кооперативів, а також членами кооперативів інших типів (споживчих, житлових тощо).</p> <p>3. Вступ до виробничого кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви громадянина. Член кооперативу робить вступний та пайовий внески в порядку, визначеному статутом виробничого кооперативу. Рішення правління (голови) кооперативу про прийняття у члени кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначається статутом кооперативу.</p> <p>4. Членство у виробничому кооперативі припиняється у разі:</p> <ul style="list-style-type: none"> добровільного виходу з кооперативу; припинення трудової участі в діяльності кооперативу; виключення з кооперативу у випадках і в порядку, визначених статутом; незатвердження загальними зборами членів кооперативу рішення правління (голови) про прийняття до кооперативу; смерті члена кооперативу. 	<p>громадяни, які досягли 16-річного віку, визнають статут кооперативу та дотримуються його вимог, беруть майнову та трудову участь у діяльності кооперативу.</p> <p>2. Громадяни можуть бути одночасно членами виробничих кооперативів, а також членами кооперативів інших типів (споживчих, житлових тощо).</p> <p>3. Вступ до виробничого кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви громадянина. Член кооперативу робить вступний та пайовий внески в порядку, визначеному статутом виробничого кооперативу. Рішення правління (голови) кооперативу про прийняття у члени кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначається статутом кооперативу.</p> <p>4. Членство у виробничому кооперативі припиняється у разі:</p> <ul style="list-style-type: none"> добровільного виходу з кооперативу; припинення трудової участі працездатних членів кооперативу в діяльності кооперативу; виключення з кооперативу у випадках і в порядку, визначених статутом; незатвердження загальними зборами членів кооперативу рішення правління (голови) про прийняття до кооперативу; смерті члена кооперативу.
<p>Бюджетний кодекс України</p>	
<p>Стаття 24-¹. Державний фонд регіонального розвитку</p> <p>1. Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду державного бюджету.</p>	<p>Стаття 24-¹. Державний фонд регіонального розвитку</p> <p>1. Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду державного бюджету.</p>

<p>{Дію абзацу другого частини першої статті 24-¹ зупинено на 2016 рік згідно із Законом № 928-VIII від 25.12.2015} При складанні проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди державний фонд регіонального розвитку передбачається в обсязі не менше 1 відсотка прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.</p> <p>2. Кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку.</p>	<p>{Дію абзацу другого частини першої статті 24-¹ зупинено на 2016 рік згідно із Законом № 928-VIII від 25.12.2015} При складанні проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди державний фонд регіонального розвитку передбачається в обсязі не менше 1 відсотка прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.</p> <p>2. Кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку.</p> <p>Не менше 5 відсотків коштів державного фонду регіонального розвитку у відповідному бюджетному періоді повинні складати бюджетні призначення на підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів</p>
<p>Стаття 55. Захищені видатки бюджету</p> <p>1. Захищеними видатками бюджету визнаються видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень.</p> <p>2. Захищеними видатками бюджету визначаються видатки загального фонду на:</p> <ul style="list-style-type: none"> оплату праці працівників бюджетних установ; нарахування на заробітну плату; 	<p>Стаття 55. Захищені видатки бюджету</p> <p>1. Захищеними видатками бюджету визнаються видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень.</p> <p>2. Захищеними видатками бюджету визначаються видатки загального фонду на:</p> <ul style="list-style-type: none"> оплату праці працівників бюджетних установ; нарахування на заробітну плату;

<p>придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів; забезпечення продуктами харчування; оплату комунальних послуг та енергоносіїв; обслуговування державного (місцевого) боргу; поточні трансферти населенню; поточні трансферти місцевим бюджетам; підготовку кадрів вищими навчальними закладами I-IV рівнів акредитації; забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення для індивідуального користування; фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки; роботи та заходи, що здійснюються на виконання Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, та роботи з посилення бар'єрних функцій зони відчуження; компенсацію процентів, сплачуваних банкам та/або іншим фінансовим установам за кредитами, отриманими громадянами на будівництво (реконструкцію) чи придбання житла; заходи, пов'язані з обороноздатністю держави, що здійснюються за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету; здійснення розвідувальної діяльності; оплату послуг з охорони державних (комунальних) закладів культури; оплату енергосервісу; виплати за державними деривативами.</p>	<p>придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів; забезпечення продуктами харчування; оплату комунальних послуг та енергоносіїв; обслуговування державного (місцевого) боргу; поточні трансферти населенню; поточні трансферти місцевим бюджетам; підготовку кадрів вищими навчальними закладами I-IV рівнів акредитації; забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення для індивідуального користування; фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки; роботи та заходи, що здійснюються на виконання Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, та роботи з посилення бар'єрних функцій зони відчуження; компенсацію процентів, сплачуваних банкам та/або іншим фінансовим установам за кредитами, отриманими громадянами на будівництво (реконструкцію) чи придбання житла; заходи, пов'язані з обороноздатністю держави, що здійснюються за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету; здійснення розвідувальної діяльності; оплату послуг з охорони державних (комунальних) закладів культури; оплату енергосервісу; виплати за державними деривативами. підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів</p>
---	---